

Pere Sihtkapitali vastused Eesti Ekspressi ajakirjaniku Anna Teele Orava küsimustele

Valminud artikkel Eesti Ekspressis, 17.05.2023: [Noored räägivad, miks nad ei taha lapsi: hullumeelne oleks sünnitada selleks, et eestlasi oleks rohkem](#)

Põhjused, et Ekspressi artiklis on PSK vastuseid kasutatud küllaltki lühidalt ja need ei anna edasi täit informatsiooni, avalikustame siinkohal oma täispikad vastused.

Lisaks selgitame, et laiapõhjalisemate uuringute põhjal pole artiklis intervjuueeritud noorte väljendatud mitmed seisukohad sama vanuserühma rahvastiku seas valdavad.

Küsimused ja [vastused](#):

1. Kas te olete uurinud, miks võtavad tänapäeva noored pigem koduloomi – eriti koeri – selle asemel, et saada lapsi? Kui uurinud pole – kas tahate sel teemal arvamust avaldada?

[Alternatiivi lapsed vs lemmikloomad pole Pere Sihtkapitali uuringutes käsitletud ja ei meenu ka teaduskirjandusest säärast probleemipüstitust.](#)

[Üldistust, et noored üldse lapsi saada ei soovi, PSK uuringute põhjal teha ei saa. 2020. aasta noorteuuringu \(vastajad vanuses 16-19\) järgi oli keskmine endale soovitud laste arv 1,97. Lastetuks soovis jääda vaid 8% vastanutest. Loomulikult võiks soovitud laste arv olla kümnendiku võrra suurem ja soovitud lastetuski mõnevõrra väiksem.](#)

[Koera võtmine enne laste saamist võib olla seotud valmisolekuga esialgu vähem vastutust võtta. Seega võib sellel olla nii lapse saamist soosiv kui pärssiv mõju, sõltuvalt sellest, kuidas koera eest hoolitsemine õnnestub. Rahaliselt võib kodulooma võtmine ja pidamine osutuda kallimaks, kui esialgu arvatud. Seetõttu, kui soovitakse enne pere järelkasvu planeerimist piisavat majanduslikku kindlust saavutada, võib mõni kulukam koduloom valmistumist pikemaks venitada.](#)

[Koduloomad on ühiskonnas loomulik nähtus. Enamuses peredest eksisteerivad lapsed ja koduloomad koos ning seda sageli laste soovidel ja lastele vastutuse olulisuse õpetamise eesmärgil. Koera olemasolu peres ei ole tavapäraselt kuidagi lapse saamise takistus,](#)

pigem on naljatamisi rahvasuus räägitud, et alguses võetakse koduloom harjutamiseks ja seega varsti ka lapsi oodata.

2. Kui te üldistaksite, siis miks lükkavad tänapäeva noored lapse saamist edasi või kahtlevad selles, kas üldse laps saada?

Nagu eelmise küsimuse vastusest näha, siis valdav enamus noortest siiski soovib lapsi. Lapsesaamise ea tõusu põhjuseks on ühelt poolt objektiivsed muutused ühiskonnas, teisalt aga norm, et tuleb olla majanduslikult iseseisev enne pere loomist. See norm on tegelikult vana, kuid viimaste aastakümnete muudatused seoses haridustee ja eneseotsingute aja pikenemisega on vanust nihutanud varasemast kaugemale.

Lapsi mitte soovinute 16-19-aastaste noorte peamised põhjused olid laste mitte armastamine, laste saamisega seonduv vabaduse piiramine ja ajakulu ning vastutuse kartmine. Loomulikult on need põhjused olulised ja ongi vaja igal inimesel enda jaoks läbi mõelda. Individualistlikul ajastul võib laste saamine tunduda ühe alternatiivina paljude valikute hulgas, mida oma eluga teha, mitte loomuliku elu osana.

Pere Sihtkapitali analüütik Mihkel Servinski on oma 22.04.2023 artiklis sellel küsimusel peatunud: "2020. aastal Turu-uuringute AS poolt läbiviidud Noorte pereuuring näitas, et 16-19-aastaselt noortel on kõige tähtsam 30. eluaastaks saada huvipakkuv töö (84% pidas väga oluliseks), vanematekodust välja kolida (68%) ning omandada erialane haridus (67%). Laste saamine oli väga oluline 20% vastanute jaoks. Siit saame teha vaid ühe järelduse: lapse saamine ei ole noorte hulga kõrge prioriteediga. Madala prioriteediga eesmärgid on aga lihtne edasi lükata või hoopis realiseerimata jätta."

Edasilükkamist soodustab muuhulgas ka pikalt enne lapse sündi saadud sissetulekuga seotud vanemahüvitis, mis tähendab, et arvestatava hüvitise saamiseks peab lapsevanem olema jõudnud juba mõnda aega tööturul edukas olla. Kui lisaks toimub kiire palkade ja elukalliduse tõus, on kaotus sissetulekus arvestatav.

3. Mõned vanemad inimesed räägivad, et noored ei taha lapsi, sest tänapäeva noored on isekad ja kardavad vastutust võtta ja üldse kardavad kõike rohkem. On sel jutul tõepõhi all?

Küsimusele vastamiseks, kas tänapäeva noored on isekamad ja vastutust kartvamad kui varem peaks aluseks olema uuringute sari, milles on mõõdetud laste saamisega seotud "muresid" pikema aja vältel. PSK alustas oma tegevust mõne aasta eest ja meil sellist objektiivset võrdlust võimaldavat materjali ei ole. Kuid tellisime Tallinna Ülkooli demograafia keskuselt analüüsi, mis uuris lapsesaamise takistusi ja motive Eestis 1990. aastate ja 2000. aastate keskpaigas kogutud andmestike alusel. Töö tulemustest võis näha teatud muutusi, kuid need ei olnud drastiliselt suured (<https://peresihtkapital.ee/app/uploads/2020/04/Lapsesaamise-motiivid-ja-takistused-Eesti-Pere-ja-S%C3%BCndimusuuringu-tulemused-2020.pdf>). Kuna viimasel kümnendil ei

ole Eestis erinevalt Põhjamaadest (välja arvatud viimasel kahel aastal kriiside mõjul) sündimuslangust toimunud, võime järeldada, et vähemalt aktiivseimas laste saamise eas inimestele pole mainitud trendid niivõrd suurt mõju avaldanud või on need olnud kompenseeritud muude asjaolude poolt.

Värskemaid andmeid on võtta Pere Sihtkapitali tellimusel Norstat poolt läbi viidud uuringust "Sünnikavatsused ja seda mõjutavad tegurid", kus küsiti Eesti naistelt peamist põhjust, miks nad ei soovi järgneva kolme aasta jooksul lapsi saada. Kõige olulisemaks põhjuseks märkisid vastajad, et on hõivatud muude oluliste tegevustega, näiteks õpingute või tööga (20-24 ja 25-29-aastaste vanuserühmades oli see mõlema puhul kõige tähtsam põhjus ligi kolmandikul vastanutest). Teise põhjusena lähema kolme aasta jooksul lapsi mitte saada nimetasid vastajad, et neil pole lapse saamiseks sobivat partnerit. Kui 20-24-aastased selle pärast veel eriti ei muretsenud, siis 25-29-aastaste seas oli see umbes veerandi jaoks kõige olulisem põhjus. Põhjus, et tuntakse end veel olevat liiga noor vastutamaks lapse eest, oli kõige olulisem põhjus kolmandiku 20-24-aastaste vastajate jaoks, mis on ka igati loogiline. Selle põhjal võiks hoopis öelda, et noored naised on nõudlikud tulevase lapse isa suhtes, on teadlikud oma võimest vastutada lapse eest ja soovivad enne lõpetada õpingud ning kindlustada endale töö ja sissetuleku.

Samas on Teie intervjueritud noored seda probleemi näitamas. Kuid me ei oska öelda, mis alusel on just need inimesed valitud ja kuivõrd nad esindavad oma põlvkonda. Teadusuuringud on muuhulgas tänu suuremale uuritud isikute arvule laiemate trendide hindamisel üldjuhul usaldusväärsemad kui fookusgruppide intervjuud, mis on muidugi kasulikud ideede ja hüpoteeside kogumiseks.

4. Mis on sel trendil viga, kui lapse otsustab saada paar (või üksik inimene), kes on sotsiaalmajanduslikult kindlas ja turvalises kohas ja otsuseks täiesti valmis, isegi, kui see juhtub siis, kui nad on mõlemad juba 36?

Kindlus ja iseseisvus enne lapsesaamist on kindlasti väga positiivne ja, nagu enne mainitud, on see juba vana põhimõte. Samas on lapsesaamise edasilükkamisel looduse poolt seatud piirid ees ja seetõttu ei saa lähtuda ainult majandusliku kindlustunde maksimaalsest suurendamisest. Eriti naiste puhul hakkab bioloogiline võimekus lapsi saada 30. eluaastate teises pooles selgelt vähenema. See on üldistus kõikide naiste pinnalt. Kuna inimesed on erinevad, siis on arvestaval hulgal neid, kes võivad juba vanuses 35 kogeda lapseootele jäämisel tõsiseid probleeme. Seega liiga pikk edasilükkamine võib tihti tähendada kui mitte just lastetuks jäämist, siis oluliselt väiksemat võimalust saada ka teine laps, rääkimata kolmandast.

Kindlasti oleks hea tõsta noorte teadlikkust - näiteks tutvustada viljakuse ja pereplaneerimise küsimusi keskkoolis perekonnaõpetuse raames. Sel juhul saaksid need, kes unistavad suuremast perest, hakata piisavalt varakult oma tegevusi kavandama.

5. Paljud noored, kellega ma rääkisin, ütlesid, et nad ei taha lapsi saada, sest nende peale läheb nii palju raha, ning siis jääb oma hobideks ja huvideks vähem, kui üldse. Rääkimata lapsehoidjatest, et saada kvaliteetsega kallimaga lastest eraldi. Ükski riiklik toetus neid ei motiveeri, sest nad ütlevad, et need ei saaks iialgi ära katta neid päris kulusid. Mis te neile kostaksite?

Raske on midagi öelda, eks ole küsimus prioriteetides ja maailmavaates. Vahest soovitaksime kaaluda, kas huvid ja lõbud on ikka nii keskse tähtsusega, et järelkasv pole selle kõrval oluline väärtus. Võiks mõelda ka nii, et lapsed on lisaks aja- ja energiakulule eneseteostus. Võiks arvesse võtta sedagi, et lapsevanemaks saamise iga Eestis on praegu keskmiselt seitse aastat hilisem kui tänaste noorte vanematel. See tähendab, et praeguste noorte on enne laste saamist elukaares keskmiselt seitse aastat juures, mille saab täielikult huvidele ja lõbudele pühendada. See on rohkem kui kümnendik täiskasvanueast. Kas see pole mitte alustuseks piisav?

Samuti on võimalik lapsesaamisega seonduvaid kulusid vähendada, tehes tarku valikuid. Ei maksa lastega seonduvaid kulusi oma kujutlustes tegelikust suuremaks maalida. Tasuks küsida nõu neilt, kel lapsed juba peres kasvamas. On ka mitmeid häid lapsevanematele mõeldud kogukondi ja (veebi)keskkondi.

Miks on järelkasv eneseteostus? Siin võiks vastust otsida esmalt küsimusest endast: kuna laste kasvatamine on kulukas, aega- ja vaevanõudev, on võimekus sellega hakkama saada juba iseenesest märk indiviidi tugevuse ja edukuse kohta. Kui lisandub veel oskus ühildada pereelu töö ja muude tegevustega, on inimesena raske enam suuremat võimekust omandada.

Juhime tähelepanu, et laste saamise soov üldjuhul vanusega kasvab. Vanemad inimesed üldjuhul kahetsevad ainult seda, kui pole peret või peres häid suhteid, mitte et mõne hobiga tegelemata jäi. Sellest tasuks õppida ette mõtlema ja saada lapsed siis, kui selleks on õige aeg. Hobide jmt-ga saab tegeleda kogu elu - kui tervis lubab, kasvõi saja-aastaselt - kuid lapsi on võimalik saada vaid elukaare esimeses pooles.

6. Mida ütleksite neile noortele, kes ei taha saada lapsi sel põhjusel, et neil on endal mingi haigus, nt vaimse tervise häire – ärevus või depressioon–, ja nad ei taha oma lastele seda koormat (kuna need häired on sageli geneetilised)?

On teada, et enamus haigusi ja probleemseid käitumismustreid on osaliselt pärilikud. Kuid see ei tähenda, et eelsoodumus määrab automaatselt käitumise või saatuse. Keskkonnast ja inimese hoiakust võib sõltuda, kas ja kui tugevalt üks või teine risk avaldub. Ilma vastava keskkonnata enamik riske ei avaldu üldse. Vaimse tervise hädadega on võimalik suuremal või vähemal määral üldjuhul toime tulla - teadmised ja meetodid selles osas arenevad pidevalt edasi.

7. Paljud noored viitavad sellele, et mitte ükski kliimaraport ei ütle, et elu Maal läheb inimkonna jaoks paremaks, vaid vastupidi. Isegi, kui Eestis nii hulluks ei lähe, siis ka meid

hakkavad mõjutama kliimasõjad ja üleilmsed võitlused ressursside pärast. Noored leiavad, et sellises olukorras laps sünnitada on ebamoraalne. Mis te neile ütleksite, et neid ümber veenda sünnitama?

Selline arvamus viitab pikema ajaloolise perspektiivi puudumisele, kui usutakse, et tänapäeva probleemid võrreldes varasematega on väga suured. Enamuse ajaloost oli inimeste põhiprobleem elementaarne ellujäämine tänapäeva noorte jaoks täiesti äärmusliku materiaalse vaesuse kontekstis. Neis oludes oli tavaline, et veerand vastsündinutest sureb enne esimest sünnipäeva. Veel 100 aastat tagasi suri Eestis sündinud lastest imikueas 10% sündinutest, täisikka jõudis vaid 80%, tänapäeval 99%. Praeguste noorte vanavanemad kogesid maailmasõda ja stalinismi, vanemad okupatsiooni ja defitsiiti. Kas toona oli laste ilmale toomine samuti ebamoraalne? Seega oleks soovitus, et noored räägiksid rohkem oma (vana)vanematega nende noorusajast ja loeksid varasemate põlvkondade elu ja nende probleemide kohta. Ning selle järel mõtleks, et kas nende mured ikka on tegelikult nii suured.

Mis puudutab nüüd konkreetselt kliima- jt keskkonnaprobleemide pärast laste mittesaamist, siis see on üks väide, mida meedias võib kohata. Samas teadusuuringud ei näita, et tegemist oleks olulise põhjusega, miks inimesed laste saamisest loobuvad. Kui see paika peab, siis nii väikese vähemuse kohta, et kvantitatiivsed analüüsid ei suuda neid sageli eristada.

Samuti ei ole selge, et mure keskkonna pärast peaks viima teadliku lastetuseni. Vastupidi, võib isegi mõelda, et motiivi säästlikumat eluviisi edendada annab just laste olemasolu, sest esiteks on meil keskkonda vaja hoida just seepärast, et lastel oleks hea elada, ja teisalt saame just oma lastele anda keskkonnateadlikud hoiakud kõige paremini edasi. Eesti keskkonnaorganisatsioonide liikmete seas näiteks ei anna sugugi tooni lastetud.

Tasuks mõelda ka sellele, et rahvastikukasv on 21. sajandil seotud Aafrikaga ja sealgi on kasv aeglustumas. Eestlaste ja paljude teiste rahvaste arvukus seevastu on langusteel, eelmisel aastal registreeriti Eestis üle viie tuhande surma rohkem kui oli sünde. Väikese rahva puhul on see kriitiline. Kõik noored on arvatavasti kuulnud arstide, õpetajate, oskustöötajate puudusest, mis on tegelikult aastakümnete pikkuse madala sündimuse ja väikeste aastakäikude tagajärg. Seetõttu on põhjust küsida, kas noored üldse näevad enesel rolli rahva edasikestmisel või on see võõras mure?

Otsides suuremas pildis maailma rahvastikku mõjutavaid tegureid, peame arvestama, et Euroopa moodustab maailma rahvastikust vähem kui kümnendiku. Isegi kõigi eurooplaste kadumine ei omaks olulist Maa elanikkonda vähendavat mõju, küll aga kaoks sellega jätkusuutlikkuse eestvedajad. Seetõttu võiks isegi öelda, et vastupidiselt küsitule oleks vastutustundlik saada lapsi, kes tänu omandatavatele teadmistele ja hoiakutele aitaksid maailma paremaks teha.

8. Veel üks peamine põhjus, millest räägitakse. Kuna lihtsalt elus püsimine on aina kallim, rääkimata kodu omamisest, siis paljud noored on töötamisest täitsa läbi põlenud, aga ikkagi nad ei saa endale oma kodu osta. Üürikorterites aga pere ei planeerita. Mis oleks siin lahendus?

Sellisest arvamusest on taas näha ajaloolise vaate puudumist. "Elus püsimine" on praegu lihtsam ja odavam kui eales varem. Mitte kunagi ajaloos ei ole elementaarse toidu ja peavarju osa pere-eelarves olnud väiksem kui praegu.

Tõsi, määratult on tõusnud see elustandard, mida peetakse endale kohaseks ja piisavaks. Elustandardi ootus sätestab ka tänapäeval huvisid ja hobisid, mida puudutas üks eelnev küsimus. Lahendus oleks ootusi mõnevõrra koomale tõmmata, eelkõige selle arvelt, mis pole esmavajalik ja pakub ajalikku naudingut. Näiteks perega lennureisimise osas, mis oleks ühtlasi kliimasõbralik.

Kuid eluaseme kättesaadavus on siiski väga tähtis küsimus, mille puhul säästlikkusest ei piisa. Tõmbekeskustes on Eestis ja ka mujal maailmas sündimus väiksem ja eluaseme kallidus on kindlasti üks oluline tegur selle taga. Eluasemepoliitika Eestis on turukeskne. Seni pole olnud ühtegi olulist algatust, mis püüaks turuloogika tasakaalustamiseks leida lahendusi noorte jaoks, kes enda vahendite või vanemate toetuse abil eluaset soetada ei suuda. Kohati saab toetuda Kredexi käendusele, mis on mõeldud just noorele perele, lasterikkale perele või noorele spetsialistile. Kuid konkreetsemad lahendused tuleks välja töötada rahvastikupoliitika eest vastutaval ministeeriumil koostöös kinnisvarasektoriga. Loomulikult eeldab see ühiskonnalt ka valmidust solidaarsemalt kulusid kanda. Noored saavad ka ise aidata seda teemat tõstatada.

Teisalt tasub arendada elu ka linnast väljas, eelkõige soodustada töökohtade loomist, mis aitaksid jõuda noortel piirkondadesse, kus on soodsam kinnisvara omandada ja lapsi kasvatada. Vaimne tervis pidavat ka roheluses parem olema.

9. Lisaks tõi üks tark tüdruk välja selle, et kuulus ütles "it takes a village to raise a kid" ei saa enamjaolt praktikas paika pidada, sest paljude noorte vanemad käivad veel tööl ning on ise hõivatud. Ei ole enam nii, et põlvkonnad elavad koos ja keegi saab ikka lapsega tegeleda. Ainus viis lapsevanematel endale natuke hingamisruumi ja puhkust saada on palgata lapsehoidja – see on kallid. Kuidas veenda sellises trendis noored ikkagi lapsi saama? Need vastuargumendid on ju päris tugevad...

Tuleks vahet teha, kas on silmas peetud tõesti küla või lähisugulasi. Enne 20. sajandi teist poolt tegid vanavanemad sageli liikumisvõime kadumise või surmani tööd. Ei olnud olemas pikka pensioniiga, mil vältel oleks põhikohaga lapselapsi kantseldatud, vähemalt ühiskonna enamiku jaoks.

Eesti paistab rahvusvahelistes võrdlustes silma väga hea lastehoiusüsteemi poolest. Kolme- kuni kuueaastastest käib meil lasteasutuses üle 90%. Nooremate puhul on see osa väiksem põhjusel, et vanemahüvitis lubab näiteks ühel vanematest kuni lapse

pooleteist aastaseks saamiseni mitte töötada (juhul kui vanemahüvitist otsustab kasutada üks vanem järjest, kuid Eesti paindlik vanemahüvitiste süsteem lubab kasutada väga erinevaid kombinatsioone) ning vanemapuhkusel saab 1 lapsevanem olla kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni. Seega käib jutt pigem sellest, et vanavanemad hoiaksid lapsi, et noored saaksid endale aeg-ajalt vaba õhtu või nädalavahetuse võtta. Kui põlvkondadevahelised suhted on korras, siis ei tohiks sellise abi pakkumine enamikul juhtudel küll vanavanemate töölkäimise taha jääda. Lisaks on olemas ka muud sugulased ja sõbrad. Ja kui tõesti on vajadus mõnikord lapsehoidja palgata, siis tuleb taas küsida, kas on võimalik mõni muu esmaselt mittevajalik kulu ära jätta.

Küsimuste ja intervjuueeritute kokkuvõtteks. Inimeste elu on muresid ja väljakutseid täis, see on normaalsus, mitte tänapäeva noorte ainulaadselt keeruline tegelikkus. Väljakutsetega hakkama saamiseks ei tohi enda ootusi ebarealistlikult kõrgele seada, tuleb kasvatada visadust ja selgroogu. Faktidega vastuolus on ettekujutus, et noorte probleemid tänases Eestis on varasemast palju suuremad ja eriti rasked. Vastupidi, tänapäeva Eesti noorte objektiivsed eluprobleemid on väiksemad kui eelmistes põlvkondades, samuti väiksemad kui eakaaslastel enamikes maailma riikides. Laiema pildi teadvustamine aitab enda olukorda täpsemalt hinnata. Eesti noored on selleks piisavalt targad ja nupukad.

10. 2021.a uuringu järgi leiavad üle kolmandiku Eesti naistest ja üle neljandiku meestest, et isaks/emaks sobivaid partnereid ei ole piisavalt. Siit joonistub ka huvitav tõsiasi, et naiste standardid on kõrgemad kui meestel? Mis te arvate, miks see nii on? Tõepoolest, see tulemus üllatas pisut meidki. Mitte küll võib-olla selles osas, et naiste standardid kõrgemad on, vaid et mõlema sugupoole poolt on näha küllalt kriitilist suhtumist.

Ühest küljest on hea, et lapse isaks/emaks sobiva partneri valikut võetakse tõsiselt, teisest küljest on õigustatud küsimus, miks sobivaid partnereid ei leidu. Tõenäoliselt tuleks nii naistele kui meestele kasuks, kui juba haridusteel noortele heade suhete loomise ja hoidmise oskust õpetatakse ning nad omandaksid vajalikud baasteadmised- ja oskused hea pereelu elamiseks.

Et naised on valivamad kui mehed, sellel võib olla mitu seletust. Esiteks näevad naised lapse saamist tõenäoliselt suurema otsusena kui mehed - igal juhul on naise panus lapse saamisenisse ja kasvatamisse nii lapseootel olles, sünnitades kui esimestel elukuudel (liiga sageli ka hiljem) mehe omast oluliselt suurem. Teiseks, meeste sotsiaalse küpsuse saavutamine võtab kauem aega, seega on naised meestest pisut "ees". Pisut vanemate meeste seas aga on rohkem neid, kelle suhtestaatus on juba "hõivatud". Veel võib mõju omada asjaolu, et rohkem mehi kui naisi jätavad haridustee pooleli ja peavad seetõttu jääma ka hiljem sotsiaalselt madalamasse staatusesse. Paremini haritud naised ei näe

neid sobivate partneritena. Mehed jäävadki rohkem lastetuks kui naised. Selle lahendamiseks on ilmselt ainus võimalus noori mehi haridusteel paremini toetada, et ühiskonnaelus vähevõimekaid ja seega ka pereelust kõrvale jäävaid täiskasvanud mehi vähem oleks.

-

Pere Sihtkapitali poolt algatatud uuringute tulemustega on võimalik tutvuda siin: <https://peresihtkapital.ee/teadus/uuringud/>